

Н.П. Сироїд, аспір.

Житомирський державний технологічний університет

**ОБ'ЄКТИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕКОЛОГІЧНОЇ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ***(Представлено д.е.н., проф. Замулою І.В.)*

В умовах глобалізації ринку проблема якості є актуальною для всіх країн, галузей, установ і організацій. Мудрість управління на всіх рівнях полягає в забезпеченні належної якості продукції, оскільки лише продукція високої якості може бути конкурентоспроможною. На сьогодні, однією із основних вимог споживачів до об'єктів споживання є їх безпечність, тобто продукція не повинна мати негативного впливу на здоров'я споживачів, а також навколишнє середовище, що передбачає сутність поняття «екологічна якість». Виникає необхідність з'ясувати складові витрати, що формують екологічну якість продукції, а також, визначити об'єкти бухгалтерського обліку екологічної якості.

Вважаємо, що витрати, які формують екологічну якість продукції варто згрупувати в чотири групи: технічні, матеріальні, соціальні та екологічні. Об'єктом бухгалтерського обліку технічної групи витрат є основні засоби, а саме витрати на їх придбання, встановлення, модернізацію тощо. Основним об'єктом бухгалтерського обліку матеріальної групи є генетично модифіковані організми. Соціальна група витрат може враховувати як заохочувальні і компенсаційні виплати працівникам, так і штрафні санкції. Екологічну групу формують витрати на утилізацію відходів виробництва та штрафні санкції за забруднення водних, земельних, лісових ресурсів тощо.

Ключові слова: *якість; екологічно чисте виробництво; генетично модифіковані організми; відходи.*

Постановка проблеми. Витрати на екологічну якість продукції – новий об'єкт у бухгалтерському обліку. Суб'єкти підприємницької діяльності не розуміючи його важливості, намагаються скорочувати свої витрати до найбільш мінімальних, що призводить до погіршення саме екологічної якості продукції, і відповідно може мати негативний вплив як на здоров'я споживачів та стан навколишнього середовища, так і на конкурентоспроможність підприємства.

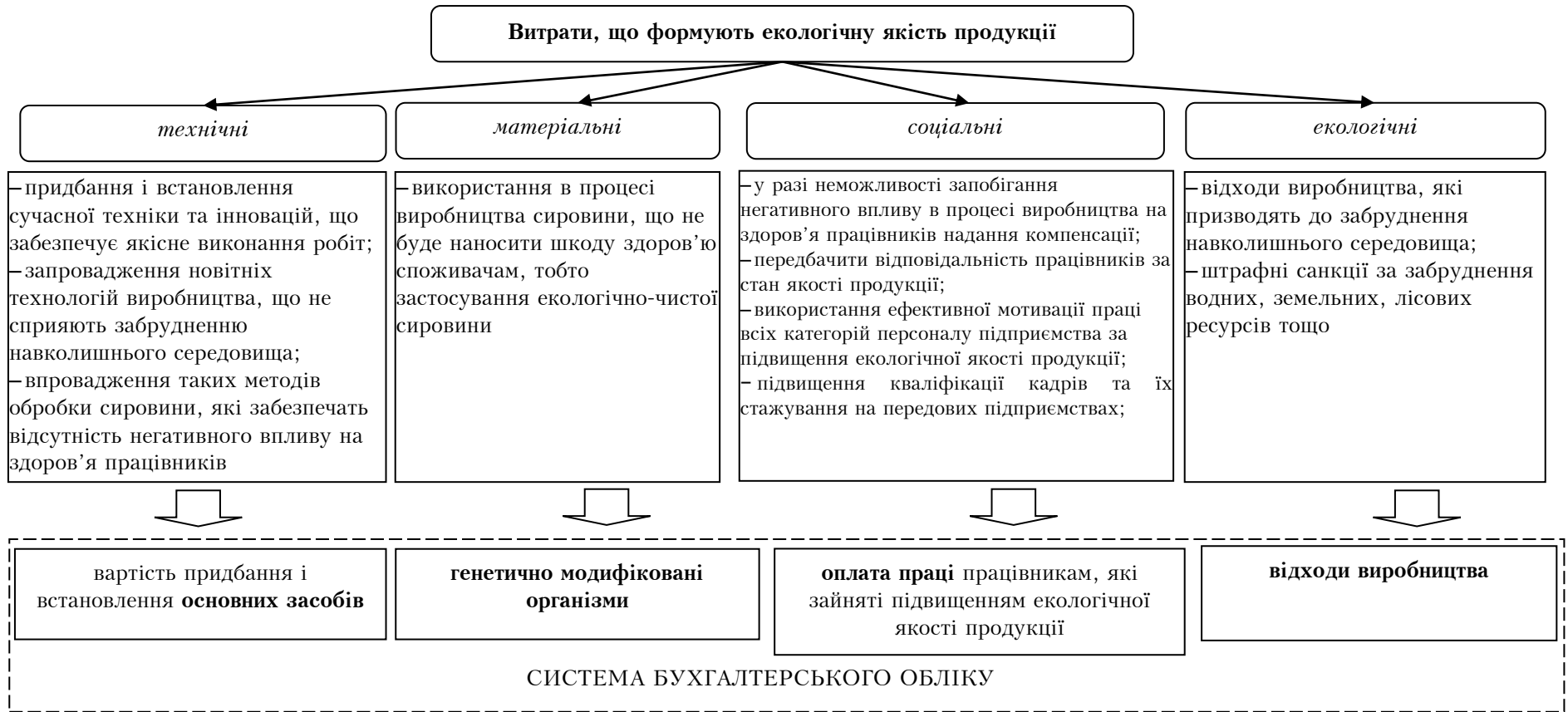
Правильний підхід до побудови організації бухгалтерського обліку витрат на екологічну якість надасть можливість підприємству ефективно використовувати свої ресурси, а також виявляти негативні фактори, що впливають на процес виробництва продукції та на діяльність суб'єктів господарювання в цілому. Ефективність організації бухгалтерського обліку витрат на екологічну якість багато в чому залежить від правильного розуміння складових екологічної якості. У зв'язку з цим, необхідно уточнити перелік витрат, що формують екологічну якість продукції, і відповідно встановити об'єкти бухгалтерського обліку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем економічної сутності витрат на якість, їх класифікації, відображення в бухгалтерському обліку займалися такі вчені: О.Ю. Бугмін, Л.І. Буряк, М.В. Волкова, Д.Г. Гольцев, А.О. Калиновський, Н.А. Морозова-Герасимович, Л.М. Очеретько, В.М. Пархоменко, І.Ю. Тимрієнко, М.І. Шаповал, В.Шухарт, А.Фейгенбаум та ін. В сучасних умовах господарювання набуває все більшого значення поняття «екологічна якість продукції», проте вказаному питанню увага дослідників не приділялася.

Метою дослідження є з'ясування складових витрат, які формують екологічну якість продукції, і відповідно визначення об'єктів бухгалтерського обліку екологічної якості.

Викладення основного матеріалу. На сьогодні в епоху бурхливого розвитку технологічних процесів та суспільства у цілому вже не пропозиція формує попит, а навпаки, попит формує пропозицію. А найголовнішим критерієм вибору продукції споживачем є якість. Однією із основних вимог споживачів до якості об'єктів споживання є їх безпечність, тобто продукція не повинна мати негативного впливу на здоров'я споживачів, а також на навколишнє середовище. Дані аспекти є основою формування поняття «екологічна якість продукції».

Вважаємо, що витрати, які формують екологічну якість продукції варто об'єднати у чотири групи: технічні, матеріальні, соціальні та екологічні (рис.1).

Довідка: (розроблено автором)

Рис. 1. Витрати, що формують екологічну якість продукції та об'єкти бухгалтерського обліку

Ведення господарської діяльності потребує достовірної, повної, своєчасної інформації про функціонування підприємства в цілому для прийняття раціональних управлінських рішень. Дану інформацію надає система бухгалтерського обліку, що відбувається за умов постійного розвитку та адаптації до зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства. Проте чинна система бухгалтерського обліку не забезпечує достатнього системного відображення впливу суб'єктів господарювання на довкілля та здоров'я людей, що зумовлює необхідність розробки теорії та методики бухгалтерського обліку операцій із забезпечення екологічної якості продукції. Тому, першочергово необхідно з'ясувати які витрати формують екологічну якість продукції.

Групу технічних витрат складають витрати на:

- придбання і встановлення сучасної техніки та інновацій, що забезпечує якісне виконання робіт;
- запровадження екологічно чистих технологій виробництва;
- впровадження таких методів обробки сировини, що забезпечать відсутність негативного впливу на здоров'я працівників.

Екологічно чисте виробництво передбачає можливість продукування товарів та послуг з мінімальним впливом на довкілля. Воно є не лише екологічною стратегією, а й не заперечує і не перешкоджає розвитку будь-якої сфери людської діяльності. Головна мета – впровадження концептуальних засад стратегії у сфері раціонального природокористування та захисту навколишнього середовища, а також їх практична реалізація з метою сталого економічного та соціального розвитку держави [3, с. 14].

Під екологічно чистими технологіями визначаємо технології, що забезпечують захист навколишнього середовища, мінімальний рівень забруднення, раціональне використання природних ресурсів, вторинну переробку значної частини відходів. У контексті сталого розвитку екологічно чисті технології характеризуються низкою ознак [7, с. 284]:

- екологічною стійкістю – захистом екосистем та природних ресурсів;
- економічною стабільністю – скороченням витрат на контроль за виробництвом та забрудненням навколишнього середовища, підвищенням ринкової привабливості підприємства;
- соціальною та культурною визначеністю – збереженням та примноженням суспільних і культурних цінностей, покращенням умов праці та охорони здоров'я.

Досвід показує, що впровадження екологічно чистого виробництва (ЕЧВ) має позитивну роль у формуванні на підприємствах активної екологічної політики. Ефект від впровадження екологічно чистих виробництв може бути як економічним, пов'язаним зі збільшенням прибутковості виробництва, так і екологічним, пов'язаним зі зменшенням негативного впливу підприємства на природне середовище (табл. 1) [10, с. 179].

Таблиця 1

Екологічна та економічна ефективність від впровадження моделі екологічно чистого виробництва [10, с. 181]

Економічна ефективність	Екологічна ефективність
Ефективне використання сировини, матеріалів, енергоносіїв, мінімізація витрат ресурсів	Зменшення негативного впливу підприємств на навколишнє середовище
Зменшення екологічних витрат підприємства, мінімізація екологічних ризиків	Підвищення якості та екологічної безпеки продуктів харчування, забезпечення продовольчої безпеки держави
Підвищення ринкової привабливості підприємства, додаткове залучення інвестицій	Зменшення загрози здоров'ю населення, покращення умов життя
Підвищення рівня мотивації та продуктивності праці працівників завдяки покращенню умов виробництва	Збереження та оздоровлення екологічного оточення в місцях розташування промислових підприємств
Освоєння нових внутрішніх та зовнішніх ринків збуту продукції, розвиток екологічно орієнтованих ринків	Забезпечення екологічно безпечного розвитку видів економічної діяльності, за якого зростання обсягів виробництва продукції (послуг) не супроводжується значним збільшенням забруднення навколишнього середовища та виробничих відходів

Системність моделі ЕЧВ дозволяє розробити заходи щодо вироблення економічно обґрунтованих способів запобігання, нейтралізації або переробки забруднювальних речовин з оцінкою екологічних та економічних ефектів.

Ефективне впровадження екологічно чистого виробництва у виробничу діяльність вітчизняних підприємств потребує:

- формування відповідної законодавчої та нормативно-правової бази;
- інституційне забезпечення впровадження та реалізації ЕЧВ шляхом створення Національного агентства України з питань розвитку ЕЧВ;

- розробка методичного інструментарію щодо реалізації ЕЧВ на підприємствах відповідно до галузевої структури;

- формування економічного механізму стимулювання суб'єктів реалізації ЕЧВ;

- поширення інформації щодо доцільності впровадження ЕЧВ;

- організація підготовки та перепідготовки фахівців у сфері впровадження ЕЧВ [10, с. 181]

Отже, успішна реалізація впровадження екологічно чистого виробництва на вітчизняних підприємствах сприятиме:

- впровадженню системного удосконалення технологічної, економічної та екологічної діяльності з метою скорочення обсягів утворення виробничих відходів;

- удосконаленню організаційних заходів та створенню систем екологічного менеджменту;

- створенню постійного економіко-екологічного моніторингу проектів ЕЧВ;

- мобілізації фінансових та матеріальних ресурсів для впровадження ЕЧВ;

- створенню та розвитку сучасних систем управління навколишнім середовищем з поступовою сертифікацією за вітчизняними та міжнародними стандартами [10, с. 181].

Таким чином, об'єктом бухгалтерського обліку даної групи витрат будуть основні засоби, а саме витрати на їх придбання, встановлення, модернізацію тощо.

Сутність поняття «екологічно якісна продукція» передбачає, що така продукція виготовлена відповідно до затверджених правил (стандартів), які передбачають мінімізацію використання пестицидів, синтетичних мінеральних добрив, регуляторів зростання, штучних харчових добавок, а також забороняють використання генетично модифікованих організмів (ГМО) <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%9C%D0%9E> [1].

Починаючи з середини 1990-х років, до забруднених води і повітря додалися й генномодифіковані продукти харчування. У виробництві стрімко зростає і може вийти з-під контролю людини, знищити біосферу Землі, а потім і саме людство. На жаль, через брак знань і матеріальну зацікавленість багато політиків і навіть деякі вчені активно пропагують застосовувати ГМО у виробництві як найкращий засіб для збільшення обсягів продуктів харчування і боротьби з голодом у ряді регіонів світу.

Тут, на нашу думку, доречно буде процитувати всесвітньо відомого вченого, академіка Російської академії медико-технічних наук, доктора біологічних наук П.Гаряєва, який, виступаючи на з'їзді вчителів у 2011 р., сказав: «Трансгенні продукти, трансгенна інженерія – це порушення всіх мислимих і немислимих законів природи. Наведу конкретний приклад. Широко відомим є експеримент з введення в картоплю гену, відповідального за синтез ферменту, який убиває колорадського жука. Але мало відомо, що піддослідні миші, скуштувавши цю картоплю, повмирали від раку кишечника. Так і ведемо людство до виродження» [8, с. 5].

Світову громадськість, і України в тому числі, турбує швидке поширення ГМ-рослин, масово культивувати які почали в 1996 році. У той період їх обсяги щороку збільшувалися на 1,5 млн. га, у 2012 році – вони вже займали 170,3 млн. га (понад 10 % світових посівних площ) у 28 країнах. Перше місце надійно втримують США, де ГМ-культури вирощують на 69 млн. га, друге – Бразилія (30 млн. га), третє – Аргентина (23,7 млн. га), четверте – Канада (10,4 млн. га), п'яте – Індія (10,4 млн. га ГМ-бавовнику) [8, с. 6].

Варто зазначити, що закордонні біотехнологічні компанії надто зацікавлені у просуванні трансгенних технологій на ринок України, адже йдеться про чималі гроші. Сьогодні біоіндустрія разом з біофармацевтикою за капіталізацією посідають третє місце серед провідних секторів світової економіки, поступаючись лише банківському та нафтогазовому секторам. Світовий ринок генно-інженерного посівного матеріалу у 2012 році становив близько 15 млрд. дол. Зрозуміло, що участь нашої держави в «трансгенному клубі» – це додаткові прибутки для закордонних компаній [8, с. 7].

Проте, в останні роки зростає попит на органічну продукцію в світі, і в Україні. Почали з'являтися магазини, де продаються продукти харчування, весь цикл виробництва яких передбачає повну відмову від використання ГМ-компонентів, пестицидів, мінеральних добрив, антибіотиків і гормонів росту, різного роду консервантів, антиоксидантів, ароматизаторів, фарбників, смакових та інших добавок штучного походження. І хоча ціна на такі продукти безпідставно завищена, проте обсяги їх продажів помітно збільшуються. Якщо у 2008 році екоринок в Україні оцінювався в 5,2 млн. грн., то у 2012 році він досяг 60 млн. грн., тобто виріс в 11,5 рази [8, с. 7].

Інфраструктура ринку органічної продукції ще недостатньо розвинута, тому виробники обмежені в застосуванні маркетингових підходів для просування товарів. Слабка нормативна база та відповідна система сертифікації створюють на шляху виробників чистої продукції багато труднощів, у тому числі й під час її позиціонування на ринку [8, с. 8].

Ще у травні 2007 році Верховна Рада України прийняла Закон України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів». Однак через відсутність належної організації та відповідного контролю цей вкрай важливий і необхідний Закон виконується незадовільно. В Україні досі немає реальної системи контролю ГМО на власній території, а також їх єдиного реєстру, грамотного маркування ГМО, ГМП і затверджених методик польових випробувань трансгенних ліній сільськогосподарських рослин. Усі процедури з детекції ГМО, навіть у лабораторіях, які пройшли акредитацію, не ліцензуються, як того вимагає Закон, тому всі висновки перебувають за межами правового поля. Як наслідок – немає маркування, яке вказувало б на вміст від 0,9% ГМ-інгредієнтів у продуктах, як це робиться в країнах ЄС і Росії; з'являються посіви трансгенних культур на території ряду областей (хоча Закон це забороняє); існує «зелена вулиця» для тих, хто завозить у нашу країну ГМО, у тому числі й ніде незареєстровані. У країні порушуються національні нормативні акти, а також міжнародні зобов'язання (зокрема, Картахенський протокол, Орхуська конвенція), однією зі сторін яких є Україна [8, с. 9].

Питання необхідності регулювання ГМО в Україні зараз не викликає сумнівів, після широкого обговорення таких питань світовою спільнотою і появи в результаті обговорення спеціальної міжнародної угоди – «Картахенського протоколу про біобезпеку», в якому чітко прописаний принцип обережності – країна має право відмовитися від імпорту ГМО, якщо боїться шкідливих наслідків для навколишнього середовища і здоров'я людей, – все стало зрозумілим для тих держав, які ратифікували дану угоду відповідними законами. Україні залишилося тільки підтримати угоду законодавчо, так як український споживач має бути хоча б інформований про наявність в продукті ГМ компонентів, адже інформація – це, в першу чергу, свобода вибору. Отже, вважаємо, що матеріальна група витрат може включати витрати підприємства на перевірку складу і якості сировини, пошук постачальників з якісною сировиною. У випадку ж використання сировини, яка містить генетично модифіковані організми, вони мають стати окремим об'єктом бухгалтерського обліку. Поширення генетично модифікованих організмів (ГМО) є одним з проблемних питань у формуванні механізмів розвитку екологічно безпечного довкілля, оскільки незалежні дослідження доводять, що генетично модифіковані організми призводять до онкологічних захворювань, безпліддя, алергії, токсикозів, ожиріння, смертності і захворюваності новонароджених, генетичних каліцтв, зменшенню чисельності та зникненню багатьох видів тварин та рослин, руйнації біосфери.

Соціальна група витрат може містити як заохочувальні і компенсаційні виплати працівникам, так і штрафні санкції. Заохочувальні виплати може здійснювати підприємства працівникам для ефективною мотивації за підвищення екологічної якості продукції. Компенсаційні виплати підприємство має виплачувати працівникам, які зазнають негативного впливу в процесі виробництва на здоров'я, тобто працюють в шкідливих умовах. Штрафні санкції можуть бути застосовані до працівників, які певним чином, вплинули на погіршення екологічної якості продукції. Крім того, соціальні витрати включають витрати підприємства на підвищення кваліфікації працівників та їх стажування на передових підприємствах.

Керівництво підприємств в процесі своєї діяльності повинно не тільки мати метою діяльності отримання максимального прибутку, але повинно піклуватися про стан навколишнього середовища, тобто забезпечити відсутність негативного впливу діяльності підприємства на стан водних, лісових, земельних та ін. ресурсів. У разі неможливості запобігання такого впливу, слід окремим об'єктом бухгалтерського обліку виділити відходи виробництва.

За різними показниками, на території нашої країни щороку утворюється від 700 до 800 млн. т відходів. Їх загальний накопичений обсяг сягає 30 млрд т, з них токсичних – 2,9 млрд т. В окремих регіонах і містах України, де зосереджено значну кількість гірничодобувних, металургійних, хімічних і нафтопереробних виробництв, граничні рівні забруднення навколишнього природного середовища перевищують норму в рази [8, с. 5].

За ступенем небезпечності для здоров'я людини забруднення атмосферного повітря є головним негативним чинником. В Україні практично немає жодного промислового об'єкта, внаслідок виробничої діяльності якого концентрація основних забруднювальних речовин не перевищувала б гранично допустимі показники. Нині функціонує близько 10 тис. об'єктів потенційно підвищеної екологічної та техногенної небезпеки. Лише 15 % жителів міст проживають в умовах незначного забруднення повітря, 52 % – помірного, 24 % – сильного і 8 % – у край сильного забруднення [8, с. 5].

Більша частина населення України використовує для життєвих потреб неякісну воду, що загрожує здоров'ю нації: близько 60 % населення споживають воду з Дніпра, 15 % – з інших поверхневих джерел, 25 % – використовують підземні джерела. Майже всі річкові басейни України є забрудненими або дуже забрудненими. Якість підземних вод унаслідок господарської діяльності також постійно погіршується. З екологічної точки зору вкрай незадовільним є стан підземних вод у Донецькому та Криворізькому регіонах. Водосховища на Дніпрі стали акумуляторами шкідливих речовин [8, с. 6].

Основні чинники забруднення ґрунтів – залишки пестицидів і важкі метали, які потрапляють у землю внаслідок виробничої діяльності підприємств паливно-енергетичного комплексу [8, с. 6].

Перед економікою України стоять завдання глибокої реструктуризації та оновлення промислового комплексу з метою створення умов для його прискореного технологічного розвитку на основі інновацій, забезпечення виробництва конкурентоспроможної продукції з одночасним зменшенням шкідливого впливу на довкілля. Економічна політика, вважають учені, може бути ефективною лише за умови збереження навколишнього природного середовища в результаті прийнятих рішень у різних галузях економіки [8, с. 6].

Необхідно розробити заходи, спрямовані на запобігання накопиченню в Україні токсичних відходів, обмеження їх шкідливого впливу на довкілля і здоров'я людини. Основним засобом забезпечення виміру та відображення кількості є система бухгалтерського обліку, тому необхідно окремим об'єктом обліку виділити відходи виробництва, що буде сприяти скорочення обсягів накопичених відходів, обмеження їх подальшого утворення, переробку та екологічно безпечно видалення або ефективну екологічно обґрунтовану утилізацію різних відходів як вторинної сировини.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Діюча система бухгалтерського обліку не забезпечує достатнього системного відображення впливу суб'єктів господарювання на довкілля та здоров'я людей. Це зумовлює необхідність розробки теорії та методики бухгалтерського обліку операцій із забезпечення екологічної якості продукції. У ринковій економіці проблема якості є найважливішим чинником підвищення рівня життя, економічної, соціальної й екологічної безпеки. У зв'язку з цим, виникає необхідність введення нового поняття «екологічна якість».

Вважаємо, що витрати, які формують екологічну якість продукції варто згрупувати в чотири групи: технічні, матеріальні, соціальні та екологічні. Групу технічних витрат складають витрати на придбання і встановлення сучасної техніки та інновацій, що забезпечує якісне виконання робіт; запровадження новітніх технологій виробництва, які не сприяють забрудненню навколишнього середовища тощо. Об'єктом бухгалтерського обліку даної групи витрат будуть основні засоби, а саме витрати на їх придбання, встановлення, модернізацію тощо. Матеріальна група витрат може містити витрати підприємства на перевірку складу і якості сировини, пошук постачальників з якісною сировиною. У випадку ж використання сировини, яка містить генетично модифіковані організми, вони мають стати окремим об'єктом бухгалтерського обліку. Соціальна група витрат може містити як заохочувальні і компенсаційні виплати працівникам, так і штрафні санкції. Екологічну групу формують витрати на утилізацію відходів виробництва та штрафні санкції за забруднення водних, земельних, лісових ресурсів тощо.

Список використаної літератури:

1. About Organic Food // The Food Standards Agency [http](http://www.food.gov.uk/foodindustry/farmingfood/organicfood) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.food.gov.uk/foodindustry/farmingfood/organicfood>.
2. Артиш В.І. Організаційно-економічні передумови формування ринку екологічно чистої продукції в Україні / В.І. Артиш // Економіка АПК. – 2009. – № 2. – С. 117–120.
3. Буркинський Б. Екологічно чисте виробництво. Наукові засади впровадження та розвитку / Б.Буркинський. – Вісн. НАН України. – 2006. – № 5. – С.11–17.
4. Зайчук Т.О. Критичний огляд світового досвіду макромаркетингу екологічно чистих продуктів харчування / Т.О. Зайчук. – Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2010. – № 6. – Т. 4. – С. 14–18.
5. Коваль М. Українські проблеми дитячого харчування / М.Коваль [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unian.ua/>.
6. Мельник Т.О. Дослідження маркування продукції на предмет генетично модифікованих організмів на ринку м. Черкаси / Т.О. Мельник, Т.В. Свистун ; Зб. наук. пр. ЧДТУ / Серія: Економічні науки. – Вип. 22. – С. 165–168.
7. Нікішина О.В. Впровадження екологічно чистого виробництва як шлях підвищення конкурентоспроможності підприємств / О.В. Нікішина, Г.С. Корчаковська. – Труды Одесского политехнического университета. – 2007. – Вып. 1 (27). – С. 283–288.
8. Оскольський В.В. Екологічно чисте виробництво: економічні та організаційні аспекти управління якістю продукції / В.В. Оскольський. – Економіка України. – 2013. – 11 (624).
9. Сус Т.Й. Особливості становлення ринку екологічно чистої продукції в Україні / Т.Й. Сус [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Aprer/2010_6_2/43.pdf.
10. Харченко М.О. Проблеми та перспективи впровадження екологічно чистого виробництва в Україні / М.О. Харченко, А.О. Панченко. – Механізм регулювання економіки. – 2011. – № 2. – С. 176–182.

References:

1. The Food Standards Agency (2016), “About Organic Food”, available at: www.food.gov.uk/foodindustry/farmingfood/organicfood
2. Artysh, V.I. (2009), “Organizacijno-ekonomichni peredumovy formuvannja rynku ekologichno chystoi' produkci' v Ukra'ni”, *Ekonomika APK*, No. 2, pp. 117–120.
3. Burkyn's'kyj, B. (2006), “Ekologichno chyste vyrobnyctvo. Naukovi zasady vprovadzhennja ta rozvytku”, *Visnyk NAN Ukra'ny*, No. 5, pp. 11–17.
4. Zajchuk, T.O. (2010), “Krytychnyj ogljad svitovogo dosvidu makromarketyngu ekologichno chystyh produktiv harchuvannja”, *Visnyk Hmel'nyc'kogo nacional'nogo universytetu. Ekonomichni nauky*, No. 6, Vol. 4, pp. 14–18.
5. Koval', M., “Ukrai'ns'ki problemy dytjachogo harchuvannja”, available at: <http://unian.ua/> (accessed 10 October 2016).
6. Mel'nyk, T.O., “Doslidzhennja markuvannja produkci' na predmet genetychno modyfikovanyh organizmiv na rynku m. Cherkasy”, *Zbirnyk naukovyh prac' ChDTU. Serija: Ekonomichni nauky*, Vol. 22, pp. 165–168.
7. Nikishyna, O.V. (2007), “Vprovadzhennja ekologichno chystogo vyrobnyctva jak shljah pidvyshhennja konkurentospromozhnosti pidpryjemstv”, *Trudy Odesskogo politekhnicheskogo universiteta*, Vol. 1, pp. 283–288.
8. Oskol's'kyj, V.V. (2013), “Ekologichno chyste vyrobnyctvo: ekonomichni ta organizacijni aspekty upravlinnja yakistju produkci'”, *Ekonomika Ukra'ny*, No. 11 (624).
9. Sus, T.J., “Osoblyvosti stanovlennja rynku ekologichno chystoi' produkci' v Ukra'ni”, available at: www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Aprer/2010_6_2/43.pdf (accessed 10 October 2016).

10. Harchenko, M.O. and Panchenko, A.O. (2011) "Problemy ta perspektyvy vprovadzhennja ekologichno chystogo vyrobnytva v Ukraini", *Mehanizm reguljuvannja ekonomiky*, No. 2, pp. 176–182.

СИРОЇД Надія Павлівна – аспірант кафедри обліку і аудиту, бухгалтер-аудитор ТОВ «Аудиторська фірма «АБК-Сервіс».

Наукові інтереси:

- проблеми розвитку бухгалтерського обліку для забезпечення стійкого розвитку економіки;
- бухгалтерський облік екологічної якості продукції.

Тел.: (063) 987–25–35.

E-mail: shcherbelova@mail.ru.

Стаття надійшла до редакції 26.09.2016.